
Mirsad Cvrk

LJUDSKA PRAVA I DEMOKRATIJA

“Ne zaboravite da slijedi nagrada onima koji pomažu druge u trenutku kad im je ta pomoć potrebna”.

Rezime

Ljudska prava se koriste u zajednici i čovjek ih ne može sebično, neograničeno i neodgovorno koristiti. Prirodna prava počivaju na aksiomatskim osnovama. Ona su apsolutna, nepromjenjiva i utemeljena na pravdi.

U ovom radu su predstavljeni rezultati kršenja ljudskih prava u BiH (studija slučaja Srebrenice od 1996. do 2006. godine). Kršenja ljudskih prava u BiH, u periodu od 1996. do 2006. godine, mogu se objasniti istraživanjem i analizom stanja ljudskih prava i njihovom zaštitom čovjeka kao individue.

Dejtonski mirovni sporazum je uspostavio institucionalni okvir za zaštitu ljudskih prava. Entiteti države BiH, FBiH i RS nisu u potpunosti usaglasile svoje ustave sa Ustavom BiH o konstitutivnosti naroda BiH. Na osnovu analize došli smo do zaključka da su kršena prava djece povratnika time što nemaju mogućnost izražavanja nacionalne grupe predmeta što im je dozvoljeno po zakonu o osnovnom obrazovanju RS-a. Na osnovu analize došli smo do zaključka da RS-a, Općina Srebrenica i Dom zdravlja Srebrenice, nisu pružile adekvatnu zdravstvenu zaštitu stanovništvu Srebrenice, posebno ugroženima kao što su: žene, djeca, starije osobe i osobe sa invaliditetom.

Članak će pružiti osnovne informacije o stanju ljudskih prava u BiH, a posebno u Srebrenici, nadam se i biti podsticaj za istraživanja koja će omogućiti odgovor na mnoga pitanja koja se, u vezi s tim, danas postavljaju.

Ključne riječi: *ljudska prava, nediskriminacija, koordinacija, implementacija, ustav, genocid, konvencije, povratak.*

Uvod

Ideja ljudskih prava potiče od shvatanja o urođenom čovjekovom dostojanstvu iz koga proističu neka osnovna i neotuđiva prava i slobode koje nikakva vlast ne daruje niti može da uzme.

Zato je načelo nediskriminacije toliko važno za uvažavanje ljudskih prava. Ono se svodi na to da čovjeku ne mogu biti uskraćena njegova prava samo zato što posjeduje neko urođeno svojstvo kao što su npr.: rasa, boja kože, spol i drugo, ili zato što objektivno spada u neku društvenu grupu bez velike mogućnosti izbora, kao što su npr.: nacionalnost ili religija, ili što je to njegovo svojstvo plod slobodnog opredjeljenja kao što je npr. filozofsko ili političko uvjerenje.

Ljudska prava se koriste u zajednici i čovjek ih ne može sebično, neograničeno i neodgovorno koristiti. Prirodna prava počivaju na aksiomatskim osnovama. Ona su apsolutna, nepromjenjiva i utemeljena na pravdi (Buergethal, 1998;3). Sva ona skupa, i pojedina od njih, moraju biti podvgrnuta nekim ograničenjima koja odražavaju i štite interese drugih ljudi i cijele zajednice, ali je od velikog značaja spriječiti zloupotrebu ove mogućnosti od strane nedemokratskih režima koji vole da se poistovjete s interesima cijele zajednice i da u njeno ime ukidaju i ograničavaju sva ona prava koja im ne odgovaraju.

Moderni dokumenti o ljudskim pravima se vraćaju kriteriju demokratije tako što dopuštaju samo ona ograničenja koja su proglašena zakonom/ustavom i koja za cilj imaju prava drugih ljudi, zaštitu morala, javnog poretka i općeg blagostanja u demokratskom društvu.

Ljudska prava i demokratija su tako međusobno uslovljeni i ograničeni. Na taj način klasičan katalog prava čovjeka i državljanina postaje sastavnim dijelom većine ustava u kojima je tako uvedena druga generacija prava, prije svega socijalnih i ekonomskih, npr. pravo na zaposlenje ili pravo na obrazovanje.

Kršenja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, u periodu od 1996. do 2006. godine, mogu se objasniti istraživanjem i analizom stanja ljudskih prava i njihovom zaštitom koja je ugrožena, prije svega, etničkom podjelom koja rezultira nedovoljnom zaštitom čovjeka kao individue. Razum je osnovna inspiracija i sadržaj prirodnog prava kao prava svakog čovjeka. Ako je to tako, onda je tu i sadržaj i univerzalizam prirodnog prava kao prava svakog čovjeka bez obzira na kojem dijelu planete živi.

Kako je prirodno pravo, prema Grotisu, bilo oslobođeno srednjovjekovnih teoloških elemenata, ono još uvijek nije bilo podobno za demokratsku revoluciju (Ernest; Prirodno pravo i ljudsko dostojanstvo; str. 51). Ta zaštita ljudskih prava ugrožena je nizom faktora a to se, prije svega, odnosi na problem izgradnje međuetničkog povjerenja, procesa tranzicije i ugradnje evropskih standarda i principa.

U postratnom vremenu ljudska prava u Bosni i Hercegovini utemeljena su u Dejtonskom Ustavu Bosne i Hercegovine i u ustavima entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Ustavno određenje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini ima internacionalnu dimenziju. Dakle, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, po Ustavu Bosne i Hercegovine, ima primat u odnosu na nacionalno zakonodavstvo u sferi zaštite ljudskih prava.

Nastanak ljudskih prava redovno koincidira sa nastankom moderne pravne države. Uz ljudska prava mora stajati demokratska i pravna država jer "narod je po svom biću izvor suvereniteta", a ljudi se rađaju i ostaju slobodni i jednaki u pravima (Sadiković, 2001; 27).

Moderna ustavnopravna i politička teorija ističe da je za određivanje jednog ustavnog, odnosno političkog sistema, najvažnije kakav položaj u tom sistemu ima čovjek, odnosno kako je u tom sistemu određen odnos: vlast-čovjek (građanin) (Pobrić, 2000; 378).

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je stanje ljudskih prava u BiH-studija slučaja Srebrenica u periodu od 1996. do 2006. godine.

S obzirom da su promjene koje su se odigravale u vremenskom kontinumu u trajanju od deset godina značajne sa stanovišta ljudskih prava, istraživanje smo podijelili na dva dijela koja razlikuju te promjene:

- kršenje ljudskih prava u BiH
- kršenje prava povratnika u općini Srebrenica

Društveni uvjeti u BiH i općini Srebrenica su diktirali dinamiku ostvarenja ljudskih prava. Zbog toga nas zanima ukupno stanje ljudskih prava u BiH i općini Srebrenica, kao i struktura prekršitelja ljudskih prava.

Cilj istraživanja:

Osnovni cilj istraživanja je da se utvrdi stanje ljudskih prava u BiH i općini Srebrenica od 1996. do 2006. godine, te u kom se obimu stanje ljudskih prava promijenilo od '96. do '06. godine.

Teorijski cilj istraživanja: nastojalo se utvrditi koje sociološke teorije odgovaraju za tretiranje ljudskih prava na ovom području sa težnjom da se u diskusiji povežu teorijski pojmovi sa empirijskom građom.

Zadaci istraživanja

Iz navedenog cilja proistekli su i zadaci istraživanja:

- utvrditi ukupno stanje ljudskih prava za tretirani period,
- utvrditi ukupan broj slučajeva kršenja ljudskih prava po oblastima za tretirani period,
- utvrditi da li postoji bitna razlika među slučajevima kršenja ljudskih prava po oblastima i da li se mijenja kroz tretirani period,
- utvrditi nacionalnu strukturu prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi polnu strukturu prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi socijalnu strukturu prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi zanimanje prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi dobnu strukturu prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi kvalifikacionu strukturu prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi boravišni status prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi da li je postojalo udruživanje prekršilaca ljudskih prava,
- utvrditi ukupan broj raseljenih i izbjeglih lica po nacionalnoj, socijalnoj, polnoj i dobnoj strukturi.

Generalna hipoteza

U istraživanju se polazi od pretpostavke da su “kršena ljudska prava u BiH i općini Srebrenica kao zaštićenoj zoni UN-a od 1996. do 2006. godine“. Testiranjem i provjeravanjem hipoteze bit će utvrđene pretpostavljene razlike.

Kolateralne ili razrađujuće hipoteze:

Kršenje ljudskih prava u Srebrenici s obzirom na sljedeću strukturu prekršilaca ljudskih prava:

- nacionalna pripadnost,
- polna pripadnost,
- socijalna pripadnost,
- kvalifikaciona struktura,
- boravišni status,
- udruživanje.

Mijenja li se stanje ljudskih prava sa povratkom Bošnjaka u vremenu od 1996. do 2006. godine?

Metodologija i primijenjene metode istraživanja

Pored teorijske elaboracije, ovo istraživanje ima i empirijski karakter uz upotrebu sljedećih metoda:

- studija slučaja,
- metoda analize sadržaja,
- metoda deskripcije.

Analiza rezultata istraživanja i njihova interpretacija

Činjenica da za sva ljudska prava, predviđena Ustavom BiH-a i međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima koji čine sastavni dio Ustava, nisu osigurana efikasna sredstva zaštite, odrazila se jako nepovoljno na ostvarenje ljudskih prava u BiH.

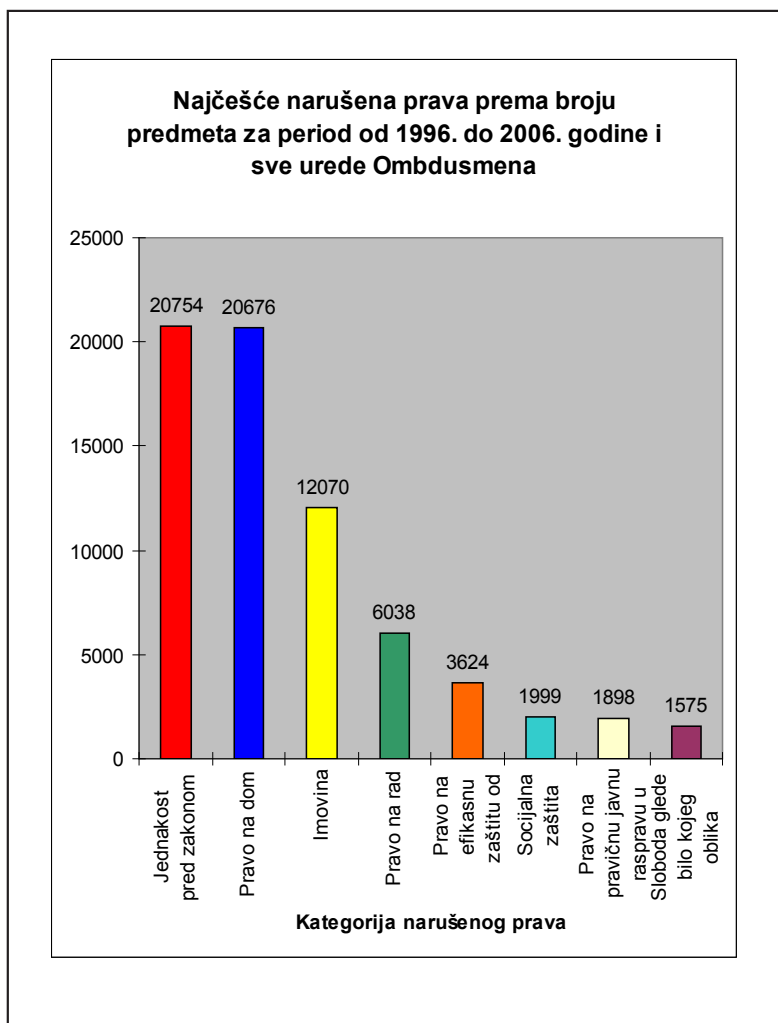
Ustav BiH i drugi aneksi koji se bave ljudskim pravima nisu osigurali pravne instrumente za zaštitu ljudskih prava.

Kršenje ljudskih prava u BiH u periodu od 1996. do 2006. godine, utjecala su na proces povratka u područja na kojima etnička grupa predstavlja brojčanu većinu. Posljedice etničkog čišćenja i dalje su vidljive u svim segmentima bosanskohercegovačkog društva.

Prema izvještaju ombudsmena BiH za 2005. godinu kršena su i prava djece u više slučajeva:

- predškolski odgoj i obrazovanje su izvan obrazovnog sistema i potpuno izvan sistema državne kontrole,
- postoji problem smrtnost dojenčadi, što je posljedica problema ostvarivanja zdravstvene zaštite majki i trudnica,

- veliki broj trudnica nije uposlen zbog čega ne mogu ovjeravati zdravstvene knjižice, a time ni ostvariti zdravstvenu zaštitu.

Najčešće narušena prava prema broju predmeta od 1996. do 2006. godine.

Tabela kršenja ljudskih prava od 1996. do 2006. godine.

U izvještaju ombudsmena FBiH za 2006. godinu i dalje se krše prava djece kao što su: izostanak upisa velikog broja djece u matične knjige rođenih, zdravlje djece, obrazovanje, socijalna sigurnost, briga i zaštita materinstva, uključivanje djece sa posebnim potrebama u redovnu nastavu, porast

maloljetničke delikvencije, nasilje među djecom, a što je velikim dijelom rezultat izostanka koordinacije svih relevantnih organa vlasti u rješavanju adekvatnih problema.

Dejtonski ustav određuje BiH kao demokratsku državu koja funkcioniše prema principu vladavine prava i slobodnih izbora. Međutim, činjenica je da ustav BiH nije osigurao efikasna sredstva zaštite, što se odrazilo veoma negativno na ostvarenje ljudskih prava u BiH.

Kršenje ljudskih prava u BiH, u periodu od 1996. do 2006. godine, utjecali su na proces povratka u područja na kojima njihova etnička grupa predstavlja brojanu većinu. Posljedice etničkog čišćenja i dalje su vidljive u svim segmentima bosanskohercegovačkog društva.

BiH je ratificirala Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Međutim, povratnici nisu imali ni najmanju šansu za zasnivanje radnog odnosa, što je još više onemogućavalo pravo na povratak i implementaciju Aneksa 7 Dejtonskog sporazuma. Od 1982 podnesene pisane žalbe Ureda ombudsmena u 1999. god., 60% odnosilo se na povredu prava na povratak. Pravo na povratak zagantovano je Aneksom 7 Dejtonskog sporazuma.

U članu 1. tog aneksa stoji: "Sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se slobodno vrate u svoje domove".

Međutim, lokalne vlasti su najčešće kršile ovaj član 1. i nisu željele da ga primjene.

Povratak raseljenih lica i izbjeglica se u 1999. god. posmatrao kroz odnos reciprociteta prema drugom entitetu, cijenio se i kao pravo nacionalnih kolektiviteta, a ne kao ljudsko pravo svakog građanina pojedinačno.

Povratak nije praćen popravkom infrastrukture zbog čega povratnici nisu imali ni struju, ni vodu i živjeli su u uvjetima nedostojnim čovjeku.

U toku 2002. godine, Domu za ljudska prava podneseno je više od 1500 prijava kao "predmeti Srebrenica".

Podnosioci prijava su se žalili na nestajanje supružnika ili jednog ili više srodnika nakon pada Srebrenice 1995. godine.

Ovo je bio određeni propust vlade Republike Srpske da poduzme bilo kakve korake koji bi doveli do otkrivanja sudbine ovih lica ili lokacija njihovih posmrtnih ostataka, kažnjavanja krivaca i isplate kompenzacije rođacima žrtava.

Kršenje ljudskih prava prema žrtvama ima za posljedicu raseljenost Bošnjaka u 102 zemlje svijeta. Teška materijalna situacija u Federaciji BiH

spriječava Bošnjake da se vrate na svoje u mjestima Republike Srpske. Taj proces se i sada odvija tako da pogoduje produžetku genocida nad Bošnjacima u toku mira.

Geografski, životni prostor žrtve sveden je na svega 23% od površine koja iznosi 51.197 kilometara kvadratnih koliko je imala BiH po popisu iz 1991. godine.

Deset godina nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma na području Republike Srpske imamo kolektivne centre na 55 lokaliteta i to na području 19 općina.

Ukupno 567 osoba je zbrinuto, što čini 20% od ukupnog broja kolektiva smještenih osoba u Republici Srpskoj na području općine Doboj, a 320 osoba odnosno 11% na području općine Prijedor.*

Prosječan broj članova zajedničkog domaćinstva kolektivno zbrinutih povratnika u BiH je oko 3, dok je u Republici Srpskoj 3,3.

Strukturu korisnika kolektivnog smještaja porodica prema broju članova domaćinstava pokazuje sljedeća tabela:

	Republika Srpska		UKUPNO u BiH	
	OBITELJI	OSOBA	OBITELJI	OSOBA
1	34	34	537	537
2	282	564	655	1310
3	251	753	555	1665
4	123	492	412	1648
5	83	415	219	1095
6	57	342	106	636
7	23	161	36	252
8	7	56	12	96
9	3	27	8	72
UKUPNO	863	2844	2540	7311
Prosječan broj članova po obitelji	3,3		2,9	

Povratak ljudi i povratak imovine ostaju ključni problemi kada je riječ o stanju ljudskih prava u BiH. Međunarodna zajednica i Lokalne vlasti BiH, ni deset godina nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma, nisu sačinile

kvalitetan i djelotvoran program povratka svih onih koji to žele, a bez čega nema trajnog mira.

Obrazovna struktura u BiH i Srebrenici je značajno smanjena nakon rata. Zaključno sa 2006. godinom općina Srebrenica ima jedan vrtić, dvije osnovne škole sa pet područnih škola i jednim srednjoškolskim centrom.

Osnovna škola u Srebrenici sa svoje četiri područne škole broji 532 učenika od kojih su 252 (47, 36%) ženskog, a 280 (52, 36%) muškog spola. Od ovog broja njih 107 (20, 11%) su djeca povratnici - Bošnjaci.

Srebrenički srednjoškolski centar broji 593 učenika. Od toga broja su 463 (78, 07%) ženskog, a 103 muškog spola. Samo 22 učenika su povratnici Bošnjaci.

U Srebreničkim školama nema djece Roma.

Nazivi škola su promijenjeni i nijedna škola nema prijeratni naziv. Centralna osnovna škola se zvala "Mihajlo Bjelaković", ali nakon egzodusa Srebreničana i uspostave vlasti od strane bosanskih Srba 1995. godine dobila je ime "Petar Petrović Njegoš".

Kao dan škole uzima se 27. januar - praznik svetog Save.

Nakon 10 godina od uspostave Dejtonskog sporazuma, situacija je ostala ista čime su direktno ugrožena prava djece Bošnjaka povratnika u Srebrenici.

U svim srebreničkim školama zaposleni su nastavnici koji ne ispunjavaju kvalifikacije potrebne na tim radnim mjestima. Ovo je najčešće slučaj sa nastavnicima matematike i stranih jezika.

Nedostatak stručnosti je posebno uočljiv u slučaju osnovne škole u Skelanima, gdje 24, (25%) predmeta predaju neadekvatno kvalifikovani nastavnici.

Ograničen kvalitet obrazovanja prouzrokovan slabom opremljenošću i niskim nivoom profesionalne obuke nastavnih kadrova koji utječe na srebreničke učenike koji pohađaju nastavu u srebreničkim školama, a posebno kad su u pitanju marginalizirane grupe djece i djece sa poteškoćama u razvoju.

Kako su škole loše opremljene i nastavnici neadekvatno obučeni, djeca sa specijalnim potrebama pogotovo ne mogu da dobiju odgovarajuću pažnju i podršku.

Nasuprot tome, predstavnici srebreničkih škola tvrde da su djeca sa manjim poteškoćama u razvoju već uključena u redovni obrazovni sistem.

BiH je ratifikovala konvenciju o pravima djeteta u decembru 1993. godine, čime je ova konvencija stupila na pravnu snagu i postala sastavni dio njenog pravnog sistema.

Konvencija o pravima djeteta je zakonski primjenjiva i u Srebrenici.

Nizak nivo obrazovanja u Srebrenici posljedica je loše opremljenosti osnovnih i srednjih škola. Nizak stepen profesionalne obučenosti nastavnika razultira ograničenom kvalitetom obrazovanja koji se tiče prava djece na obrazovanje, a koje je prihvatljivo i pristupačno svima.

Na ovaj način krši se jednako pravo na obrazovanje koje je zaštićeno sljedećim odredbama:

Evropska konvencija o ljudskim pravima Protokol 1, član 2; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima - Opći komentar 13 i opći komentar 5 o osobama sa invaliditetima, konvencija o pravima djeteta 28; Bosanskohercegovački zakonodavni okvir o osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju član 3, član 16 i član 19 i Zakon o osnovnom obrazovanju RS-a član 37.

Zaključak

Polazeći od prethodnih razmatranja i analize empirijske građe, sistematski izlažući rezultate do kojih se došlo istraživanjem, može se zaključiti sljedeće:

Osnovno obrazovanje u Srebrenici mora biti otvoreno i slobodno za sve. Osnovno obrazovanje mora biti unutar bezbjednog fizičkog dometa i da ga svi mogu priuštiti.

Ministarstvo obrazovanja i kulture RS-a i prosvjetno-pedagoški institut nemaju kontrolne mehanizme i precizne mjere koje bi obezbijedile puni pristup obrazovanju djece povratnika i djeci sa posebnim potrebama.

Do 2006. godine imamo i kršenja prava djece povratnika time što nemaju mogućnost izučavanja nacionalne grupe predmeta što im je dozvoljeno po zakonu o osnovnom obrazovanju RS-e.

Djeca koja žive u ruralnim područjima nisu uključena u nastavni proces jer nisu u mogućnosti doći do najbliže osnovne škole.

Djeca u osnovnim školama obilježavaju "Dan škole" koji je vezan i sa pravoslavnim praznikom i na taj način diskriminiraju pravo drugih da daju jednak doprinos obilježavanju dana škole kroz vannastavne i druge aktivnosti.

Naziv škole veličaju "herojske ličnosti" koje su bile direktni učesnici u destrukciji Srebrenice kroz historiju.

Na taj način potvrđujemo na početku postavljenu tezu da su kršena ljudska prava u Srebrenici koja su osnova za povratak Bošnjaka koji je bio uslovljen obnovom međunarodnog povjerenja i procesom izgradnje mira zagarantovanim Dejtonskim mirovnim sporazumom.

Republika Srpska i Općina Srebrenica su obavezne intenzivirati aktivnosti na reformi obrazovanja i registrovati djecu sa posebnim potrebama te razviti plan za zadovoljenje njihovih potreba i na taj način podići nivo shvatanja na pitanju njihovog uključenja u redovni sistem obrazovanja.

Na ovaj način izgradili bi standarde koji bi omogućili BiH da se uključi u Evropsku uniju, na temeljima građanske demokratije, bez obzira na rasnu, vjersku, nacionalnu ili bilo koju drugu pripadnost ■

HUMAN RIGHTS AND DEMOCRACY

Summary

Human rights exist in a community and an individual may not use them selfishly, irresponsibly or with no limits. Natural rights are based in certain axioms. They are absolute, immutable and based on justice. This paper presents human rights violations in BiH (case study of Srebrenica from 1996 until 2006). Human rights violations in BiH from 1996 until 2006 can be explained by research and analyses of human rights and how they protect an individual. The Dayton Peace Agreement set the institutional framework for human rights protection. The Entities of the state of BiH, Federation of BiH and Republika Srpska, never fully harmonised their respective constitutions with the BiH Constitution in relation to the constituent status of the peoples of BiH. Analyses led us to conclude that returnee children's rights were violated by the very fact that they were unable to attend the so-called national subjects, and this right is granted by the RS Law on Primary Education. Analyses also led to the conclusion that the Srebrenica Municipality and the local Primary Health Care Centre failed to provide adequate care for the population, particularly the vulnerable groups, such as women, children, the elderly and persons with disabilities.

This text provides basic information on the state of human rights in BiH with particular focus on Srebrenica, hoping to motivate further research that would lead to answers to numerous questions raised today in relation to this issue.

Key words: *human rights, non-discrimination, coordination, implementation, constitution, genocide, conventions, return.*

(Translated by Author)

Literatura

1. Jasna Bakšić-Muftić, *Sistem ljudskih prava*, Sarajevo, 2002. godine.
2. Kasim Begić, *Ustavno pravni okviri zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini*; Država BiH i ljudska prava, Sarajevo, 1999. godine.
3. Thomas Burgenthal, *Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku*, "Magistrat", Sarajevo, 2005. godine
4. Muhamed Filipović, *Bosna i Hercegovina-najvažnije geografske, demografske, historijske i političke činjenice*, izdavač. Compact Publishing House, Sarajevo, 1997. godine.
5. Salih Kulenović, *Etnologija sjeveroistočne Bosne*, Muzej istočne Bosne, Tuzla, 1995. godina.
6. Nijaz Mašić, *Srebrenica – agresija, izdaja, genocid, općina Srebrenica*, Tuzla, 1999. godine.
7. Hasan Nuhanović, "Uloga međunarodnih faktora u Srebrenici, hronologija, komentari i analiza događaja", Sarajevo, 2002. godina.
8. *Čitanka ljudskih prava* (prevodioci A. Ivanković, L. Pojević, A. Memić), Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, 2001. godine.
9. *Evropski i BiH standardi o Ljudskim pravima*, Priručnik, Specijalna publikacija Pravnog projekta, Sarajevo, 2000. godina.
10. Jasminka Halilagić, *Krik Srebrenice*, Općina Srebrenica, Tuzla, 1998. godina.
11. Ibrahimagić Omer, *Državno-pravni razvitak BiH*, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1998. godine.
12. *Ljudska prava u BiH poslije Dejtona: Od teorije do prakse*, Centar za Ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 1999. godine.
13. Edhem Pljevljaković, *Drinski okrug*, Oko, Sarajevo, 1999. godine.
14. Međunarodna Federacija društva Crvenog križa i Crvenog polumjeseca, *Povratak kući-priručnik za izbjeglice*, Sarajevo, 1997. godine.
15. Ćazim Sadiković, *Ljudska prava bez zaštite*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1998. godine.